Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

Viite: Ajankohtaista huoltovarmuudesta (O 19/2025)

Elintarviketeollisuusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiaan.

Koko ruokaketjun kilpailukyky ja vapaaehtoinen varautuminen huoltovarmuustyön perusta

Ruoka-alan kriittinen rooli ja kasvumahdollisuudet on tunnistettava kotimaisessa teollisuuspolitiikassa. Alan kasvun mahdollistamiseksi tarvitaan ennakoivan toimintaympäristön lisäksi investointeja vauhdittavia kasvupanostuksia.

Elintarviketeollisuus eli ruokia ja juomia valmistavat yritykset ovat alttiita pienillekin toimintaympäristön heilahduksille, sillä alaan vaikuttavat niin säädösympäristössä tapahtuvat muutokset, alkutuotannon satovaihtelut kuin geopoliittiset tapahtumat. Samalla elintarviketeollisuus on aivan olennainen osa Suomen huoltovarmuutta ja omavaraisuutta. Yritykset tarvitsevat ympärilleen ennakoitavan säädösympäristön niin kotimaassa kuin EU:ssa sekä mahdollistavan lainsäädännön, joka turvaa kestävän kasvun.

Omavaraisuus ja huoltovarmuus tarkoittavat Suomessa sekä eläin- että kasvituotannon mahdollisuuksien hyödyntämistä. Se tukee koko arvoketjua maatilalta elintarviketeollisuuden ja kaupan kautta kuluttajille asti.

Elintarvikemarkkinoiden hyvä toimivuus ja ennakoitavuus turvaavat Suomen huoltovarmuuden myös poikkeuksellisissa olosuhteissa. Ruokaketju toimii markkinalähtöisesti, minkä vuoksi ketjun sopimussuhteisiin tarvitaan tasapuolista riskinjakoa, tasapuolista tiedonliikkuvuutta ja toimivaa kilpailua. Niistä hyötyvät sekä ruokaketjun toimijat että kuluttajat. Julkisissa hankinnoissa tulisi myös huomioida huoltovarmuus yhtenä edistettävänä tavoitteena.

Ruokaketjun riippuvuuksia vähennettävä
Kotimainen ja eurooppalainen elintarviketuotanto on riippuvainen ulkopuolelta tuotavista tuotantopanoksista. Näitä ovat muun muassa lannoitteet ja niiden raaka-aineet sekä valkuaisrehut. Näiden riippuvuuksien tunnistaminen ja vähentäminen vaatii myös yhteiskunnan panosta. Kotimaista lannoitetuotantoa voidaan edistää esimerkiksi vihreän ammoniakin valmistuksen ja biokaasusta saatavien ravinteiden myötä.

Elintarvikeketju on tärkeä osa kestävän energiantuotannon ratkaisua, etenkin kun varmistetaan biokaasun tuotannon kehittymistä. Investoinnit maatalouden ja elintarviketeollisuuden sivuvirtojen käsittelylaitoksiin lisäävät kotimaisen uusiutuvan biopolttoaineen saatavuutta ja käyttöä tuotannossa ja liikenteessä. Samalla ne edistävät talouden rakennemuutosta kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa ja lisäävät kotimaisen kierrätetyn fosforin ja typen käyttöä.

Elintarviketeollisuusliitto ry
Pasilankatu 2, PL 115, 00241 Helsinki
Puhelin (09) 148 871 • Fax (09) 1488 7201
Y-tunnus 0201092-3 • Kotipaikka Helsinki

Finlands Livsmedelsindustriförbund
Pasilankatu 2, PB 115, 00241 Helsingfors
Telefon (09) 148 871 • Fax (09) 1488 7201
etl@etl.fi • www.etl.fi

Finnish Food and Drink Industries' Federation
Pasilankatu 2, P.O. Box 115, FI-00241 Helsinki
Telephone +358 9 148 871 • Fax +358 9 1488 7201
etl@etl.fi • www.etl.fi

Elintarviketeollisuuden yritykset ovat viime vuosina investoineet voimakkaasti korvatakseen fossiilista maakaasua muilla energialähteillä. Näin kyettiin turvaamaan huoltovarmuutta energiakriisin aikana.

Energian ja veden toimitusvarmuus vaikuttaa keskeisesti elintarviketeollisuuden toimintaan. Lyhytkin sähkökatko aiheuttaa elintarviketeollisuudessa välittömästi hävikkiä ja ruokaerien pilaantumista, tuote-erien pienenemistä ja vaikutuksia koko elintarvikealan arvoketjuun. Huoltovarmuuskriittistä ruoka-alaa on priorisoitava nykyistä vahvemmin mahdollisessa sähköpulatilanteessa. Asetusta sähkönkäyttöpaikkojen etusijajärjestyksestä tulisi uudistaa.

Puhdas vesi on välttämätöntä ruokaa tuottaville elintarviketeollisuusyrityksille. Vettä tarvitaan paitsi alkutuotannossa ja myös elintarvikkeiden korkean hygieniatason ylläpitämiseen. Puhdas vesi on itsessään monien elintarvikkeiden keskeinen raaka-aine.

Kuntien vesi- ja jätevesiverkostojen ylläpitäminen pelkästään nykyisessä kunnossa ei riitä, vaan vesihuollon huoltovarmuus vaatii verkostojen saneerausten lisäämistä merkittävästi. Vesihuollon kehittäminen edellyttää suunnitelmallisia investointeja siten, että käyttäjiltä perittävät maksut pysyvät kuitenkin kohtuullisina ja ennakoitavina.

Huoltovarmuuden ja omavaraisuuden näkökulmasta olisi tärkeää lisätä kasviproteiinien viljelyjä ja jalostusta Suomessa. Suomen kasviproteiiniomavaraisuus on Luken mukaan nykyisin 29 %:a. Luken mukaan yksi pullonkaula on teollisen jalostuskapasiteetin puute Suomessa. Investointien etenemisen varmistamiseksi tulisi harkita tuki-instrumenttien käyttöönottoa kotimaisten raaka-ainevaihtoehtojen ja kestävien ruokainnovaatioiden jalostukseen teollisessa mittakaavassa, jotta kotimaista jalostuskapasiteettia saadaan ajettua ylös. Niin kasviproteiinien kuin eläinten rehun kotimaisuusasteen nostamiseksi vuoksi valtiontuki olisi tässä tapauksessa perustelu paikkaamaan markkinapuutetta.

Kriisityökaluja tarvitaan poikkeustilanteisiin

Kiristyvässä maailmantilanteessa ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyessä EU:ssa on kiinnitettävä enemmän huomiota ruokaturvaan ja huoltovarmuuteen. Elintarviketeollisuus on keskeinen osa koko yhteiskunnalle kriittistä ruokasektoria. Elintarvikeyritykset jalostavat maatalouden tuottamat raaka-aineet kuluttajille. Elintarviketeollisuus on Euroopan suurin teollisuudenala.

Sisämarkkinoiden toiminnan turvaaminen häiriötilanteissa on tärkeää. Kriittisestä infrastruktuurista, kuten energian ja veden saatavuudesta sekä liikenneyhteyksistä, logistiikasta ja tiedonkulusta on huolehdittava niin EU-tasolla kuin kansallisesti.

Nopea reagointi ruokasektorin poikkeustilanteissa edellyttää kriisityökalujen kehittämistä, kuten valmistautumista joustoihin lupakriteereissä, päästörajoissa, maksimiraja-arvoissa ja pakkausmerkintöjen vaatimuksissa. Siten voidaan varmistaa raaka-aineiden saatavuus ja pienentää ruokahävikkiä. Nykyinen EU-lainsäädäntö ei mahdollista reagointia ja nopeita ratkaisuja silloin, kun niitä tarvitaan.

Pakkausmerkinnät suojaavat kuluttajia terveysvaaroilta ja taloudellisilta tappioilta. Merkinnät ovat tarkkaan säädeltyjä ja sisältävät paljon tietoa. Virheet merkinnössä ovat yleisin syy takaisinvetoihin.

Kriisitilanteet voivat aiheuttaa ongelmia raaka-aineiden saatavuuteen, jolloin jotain raaka-ainetta voidaan joutua korvaamaan toisella. Esimerkiksi sota Ukrainassa vaikeutti auringonkukkaöljyn saatavuutta ja sitä korvattiin palmuöljyllä. Tällaisissa tilanteissa pakkausmerkintöjen oikeellisuus on haastavaa.

Poikkeusten tekeminen merkintöjen vaatimuksiin kansallisella menettelyllä on hidasta ja vaikeuttaa useilla markkinoilla toimivien yritysten toimintaa merkittävästi, sillä kansalliset poikkeukset voivat olla sisällöltään erilaisia.

Tämän vuoksi poikkeuksellisia tilanteita varten on laadittava kriisimekanismi, joka mahdollistaa nopeat, koko EU-aluetta koskevat päätökset. Kriisitilanteissa voidaan siten välttää merkittävä ruokapula tai muu häiriötilanne

EU varautuminen ei saa aiheuttaa päällekkäisyyttä
NIS2-direktiivi asettaa vaatimuksia yritysten kyberturvallisuudelle ja CER-direktiivi kriittisen infrastruktuurin tunnistamiseen ja suojaamiseen. Molemmissa ajatus on oikea, mutta lähestymistapa erilainen kuin Suomessa. NIS2- ja CER-direktiivien tuoma uudistus on se, ettei elinkeinoelämän varautuminen ja huoltovarmuustoiminta enää perustu samoissa määrin vapaaehtoisuuteen kuin tähän saakka. Jatkossa yrityksille tulee vaatimuksia ja jopa sakkoja velvoitteiden noudattamatta jättämisestä. Varautumisdirektiivien kokonaisuudessa auki jäävä asia on, missä määrin yrityksiä voidaan tukea niin hyvissä kuin huonoissa tilanteissa.

Nykyisessä, hyväksi todetussa, suomalaisessa huoltovarmuusjärjestelmässä toiminta perustuu kattavaan julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyöhön ja yritysten vapaaehtoisuuteen. Sitä täydennetään mm. Huoltovarmuuskeskuksen materiaalisella varautumisella ja koordinaatiolla tuetaan kokonaisuutta. Suomen järjestelmässä huoltovarmuuskriittisiä yrityksiä voidaan tukea rajoitetusti.

Jäsenmailla tulee olla jatkossakin mahdollisuus tukea kriittiseksi määriteltyjä toimijoita erilaisissa kriiseissä ja niihin varautumisessa. Tämä tullaan toivottavasti huomioimaan jatkossa paremmin. Suomen huoltovarmuusjärjestelmä ja EU-regulaation perustuva varautuminen tulee yhteen saattaa niin että siitä ei synny rinnakkaista, tai jopa kilpailevaa huoltovarmuusjärjestelmää. Päällekkäiset järjestelmät kävisivät kaikille osapuolille raskaaksi ja hyödyt jäisivät saavuttamatta.

Kriittisyysmäärittelyjä yhtenäistettävä
Suomessa on monta erilaista tapaa määritellä kriittinen toiminta, mikä ei tee varautumisesta ihanteellista ja koordinoitua. Suomessa huoltovarmuuden kannalta kriittisiksi toimijoiksi nähdään ne yritykset ja toiminnot toimijat, joiden tulee kyetä toimimaan kaikissa olosuhteissa, ml. vakavat häiriöt ja poikkeusolot. Tätä kokonaisuutta edustaa tietyt viranomaistoiminnot ja huoltovarmuusorganisaatio, joka koostuu mm. pooleista. Tämän viitekehyksen lisäksi Suo-

messa on myös muita tapoja määritellä kriittinen toiminta kuten alueellisella tasolla tapahtuva varautumistoiminta, kriittisiin sähkönkäyttöpaikkoihin liittyvä luokittelu ja viimeisimpänä yllä mainitut CER ja NIS2 direktiivit.

Näin ollen kriittisyysmäärittely voi olla ilmiö, tilanne tai riippuvainen asiayhteydestä, eikä kriittiseksi määritelty toimija voi olla varma, miten se saa toimintojensa varmistamiseen yhteiskunnan tukea erilaisissa tilanteissa. Yhtenäisemmän kriittisyysmääritelmän hyödyntäminen selkeyttäisi varautumista ja resurssien kohdentamista kriisitilanteissa ja niihin varautuessa.

Elintarviketeollisuuden tilannekuva huoltovarmuuden näkökulmasta
Elintarviketeollisuuden tilannekuva on tällä hetkellä verrattain hyvä. Alaa haastaa työmarkkinakiistat, jotka vaikeuttavat ketjun toimivuutta ja aiheuttavat kustannuksia. Niiden ei kuitenkaan uskota vaikuttavan olennaisesti kansalaisten ruokaturvaan. Globaalin kauppasodan uhka ja siihen liittyvä epävarmuus tuo suuria huolia myös elintarvikesektorille. Suurimmat huolet liittyvät epäsuoriin vaikutuksiin jotka voivat heikentää yleisiä talousnäkymiä ja ostovoimaa merkittävästi. Eläin ja kasvitauteihin liittyvät tila on hyvä, mutta alati seurattava asia. Eu:ssa on kehitettävä jäsenvaltioiden kykyä koota ja jakaa tilannekuvaa elintarvikealan toiminnoista erilaisissa tilanteissa. Tilannekuvan avulla voidaan havaita EU:n elintarvikealan toimintaa vaarantavien ilmiöiden kehittyminen.

Ruoka-alan merkitys Suomessa
Luonnonvarakeskuksen (Luke) selvityksen mukaan ruoka-alan, eli maatalouden, elintarviketeollisuuden, elintarvikkeiden tukku- ja vähittäiskaupan sekä ravitsemistoiminnan, vaikutus Suomen kansantaloudelle on merkittävä. Ala työllistää välilliset vaikutukset huomioon ottaen noin 320 000 henkeä, mikä on lähes 12 prosenttia kaikista työllisistä. Elintarviketeollisuus työllistää Suomessa suoraan 39 500 henkilöä.

Veroja ja muita veroluonteisia maksuja ruoka-alalla kertyy vajaa 11 miljardia euroa. Palkka- ja yritysverojen lisäksi mukaan on luettu tuoteverot (valmisteverot ja kulutuksen arvonlisävero) sekä sosiaaliturvamaksut.

Kustannuskriisin aikana elintarviketuonti on kasvanut merkittävästi ja on saavuttanut uuden tason noussen lähes kuuteen miljardiin euroon. Elintarvikevienti ei ole kasvanut vastaavasti, vaan on jäänyt noin kahden miljardin tasolle.

Lisätietoja:
Valmiuspäällikkö Eero Alaluusua eero.alaluusua@etl.fi
Yhteiskuntasuhdejohtaja Jukka Ihanus, 050 463 9929, jukka.ihanus@etl.fi